

El Museu de Santa Perpètua de Mogoda

Pere Garcia i Batalla

Membre del Grup Pro Arqueologia i Història

Santa Perpètua de Mogoda es troba ubicada al Vallès Occidental; ocupa una plana que és travessada per la riera de Caldes i envoltada per petits turons. Té una alçada mitjana de 74 metres sobre el nivell del mar i una extensió de 15,7 Km². Limita amb els termes municipals de Palau-solità i Plegamans, Mollet del Vallès, la Llagosta, Montcada i Reixac, Barberà del Vallès, Sabadell i Polinyà.

El fet d'estar envoltada per carenes muntanyoses i el seu accés a la mar fa que hagi estat un lloc de pas natural cap a l'interior del nostre país. Això queda demostrat per la presència dins del nostre terme municipal de vies fèrries i autopistes, juntament amb nombroses carreteres que comuniquen diferents indrets del país i travessen el nostre terme. La via Àpia, una de les més conegudes del món romà, passava tot just a tocar del terme municipal de Santa Perpètua de Mogoda, pel nord.

Santa Perpètua de Mogoda és un lloc de pas del Barcelonès i el Maresme cap a l'interior de Catalunya, la qual cosa explica que hi trobem restes de gairebé totes les cultures conegudes al país, ja que el nostre poble ha estat transitat i habitat per diferents cultures.

A les planes trobem terres fèrtils, ben irrigades per rierols i torrents, que juntament amb el seu clima agradable feien de les terres del Vallès una zona ideal per establir-hi un lloc per viure, ja que resulten idònies per a la pràctica de l'agricultura.

Les primeres restes que trobem en el nostre municipi són restes de l'home de Neandertal, amb una antiguitat aproximada de 45.000 anys (paleolític mitjà). Es tracta d'uns ascles o raspadors que s'utilitzaven per treballar les pells d'animals i s'aconseguien percutint amb altres pedres. Es varen trobar a Can Vinyals.

El neolític designa una fase de la història en què es produïren una sèrie de fets que van esdevenir claus en l'evolució de la humanitat: l'aparició de la ceràmica, que és l'element per excel·lència i el primer invent químic de l'home. Aquesta època és tan complexa que obliga a dividir-la en diverses etapes.

L'etapa més antiga del neolític és l'anomenat neolític antic, i dins d'aquest trobem l'etapa anomenada cardial i l'anomenada epicardial.

En el neolític antic cardial trobem els primers agricultors de la plana. En el municipi tenim tres jaciments: el de Can Banús, el de Can Soldevila i el del turó de Can Bellsolà, aquest amb una datació de cronologia absoluta de 6.250+- 80 BP. Són unes ceràmiques amb una decoració impresa amb una petxina anomenada *Cardium edule* i es tracta de la primera ceràmica que es coneix a Catalunya.

Del neolític antic epicardial, a Santa Perpètua en tenim dos jaciments: el de Can Soldevila i el de Sàlcies; es tracta d'una ceràmica més grollera que la cardial, decorada amb cordons i incisions fetes amb punxons.

L'estudi del neolític mitjà es divideix en neolític mitjà antic i neolític mitjà recent. A Santa Perpètua de Mogoda només tenim restes conegudes del mitjà recent, anomenat també època dels sepulcres de fossa, per unes fosses excavades amb o sense protecció de lloses de pedra, normalment destinades a un sol individu, col·locat en posició fetal juntament amb un aixovar, que consistia en objectes personals, ornaments, armes o estris de treball, amb una sèrie de gerres de ceràmica amb aliments. D'aquesta època, en el nostre poble tenim dos jaciments: la bòbila Bellsolà i Can Soldevila. A la bòbila Bellsolà van ser descobertes l'any 1922 i 1958 nou tombes, els materials de les quals estan dipositats als museus de Caldes de Montbui i Barcelona. A Can Soldevila tenim una altra tomba, que va ser saquejada ja en temps contemporanis del difunt; les restes trobades estaven escampades per la fossa sense cap tipus de connexió.

En el neolític final es donen canvis en el ritual funerari i es generalitza la inhumació col·lectiva. Al Vallès aquest canvi no es fa d'una manera sobtada, ja que hi ha un temps de transició. En les fosses apareixen diversos individus junts en dos moments d'enterrament, el primari i el secundari. Això era pel fet que la fossa es feia servir en temps diferents per diferents individus, primer enterraven l'individu en posició fetal (és l'enterrament primari; al cap del temps n'enterraven un altre també en posició fetal però apilaven els ossos de l'enterrament anterior, que passava a ser l'enterrament secundari.

Fig. 1: Enterrament neolític col·lectiu de Can Vinyals.

A Santa Perpètua de Mogoda tenim un enterrament, el de Can Vinyals: és de tres individus i s'hi pot apreciar aquest tipus d'enterrament; dos d'ells estan en posició fetal i un altre està apilat en un racó de la fossa. Aquest enterrament es va recuperar tal com van ser enterrats ja que es van treure amb un bloc; per tant, es poden veure així al nostre museu. Sobre l'enterrament dels tres individus, hi havia un altre enterrament d'un infant que va ser enterrat just a l'entrada de la fossa. Aquest enterrament va ser destruït per les màquines excavadores en el moment de la troballa. Els materials trobats en aquest enterrament són unes puntes de sageta, un ganivet de sílex i una conta.

En l'enterrament de la Florida es van trobar restes d'una vintena de persones en forma d'enterrament secundari, o sigui l'ossera, i dues més en forma d'enterrament primari. Estaven en una fossa de grans dimensions, excavada en una capa d'argila. Al damunt hi havia una capa de sauló.

En els materials ceràmics s'aprecia la disminució i la simplificació de les formes. Aquesta ceràmica s'anomena d'estil verazià. Tenim ceràmiques en els jaciments de les Escoles Nacionals, de Can Vinyals i

de Can Vinyalets. Cal destacar el jaciment de Can Vinyals ja que hi van aparèixer tres fons de cabana, dues d'elles van ser excavades l'any 1970 i la tercera va aparèixer més tard però es va esperar fins que s'urbanitzés el solar. Quan es va produir el fet van aparèixer més troballes però la cabana va ser destruïda per les màquines excavadores. A Can Vinyalets va aparèixer una estructura de combustió i de producció que esta àmpliament descrita en un apartat d'aquestes notes.

L'edat de bronze suposa l'evolució d'una cultura autònoma enriquida per aportacions de pobles de fora que hi entraven en contacte a través del comerç. Aquest període comporta una sèrie de canvis molt importants i l'arribada de la cultura dels metalls. Aquesta època es divideix en bronze antic, mitjà i final.

En el bronze antic, els enterraments continuen sent col·lectius però, progressivament, apareixen enterraments individuals. Al nostre municipi tenim una estructura d'enterrament complexa formada per un accés en pou circular i cambra lateral absidal situada al mateix nivell que la base del pou. A l'interior de la cambra es localitzà un mínim de 14 enterraments en el jaciment de Can Filuà. També en el mateix jaciment van aparèixer sitges d'aquest moment, tal com en els jaciments de Can Vinyals i Florida Nord - Can Soldevila. També tenim un enterrament individual al jaciment de Can Soldevila en el qual l'esquelet està en posició agenollada, inclinat cap endavant. Al seu costat hi ha una gerra boca avall i un crani de gos al seu costat. Rodejant el conjunt hi ha tres mandíbules de gos.

En el bronze mitjà, tenim algunes sitges a Can Soldevila, Can Filuà i al pla de Mogoda.

A Can Vinyalets va ser localitzat un fons de cabana de petites dimensions. S'hi evidencien clarament dos espais diferenciats: la zona d'entrada formada per un corredor de pas i l'espai d'habitació de planta oval, amb una banquetta retallada al terra natural, davant de la qual hi havia la llar, ja que hi van aparèixer nombroses capes de cendres. En un altre sector de la cabana apareix una segona llar més petita que l'anterior. Això fa suposar que la cabana va tenir dos moments d'ocupació amb un període d'abandó clarament documentat durant l'excavació. L'excavació ha aportat abundant material ceràmic i diverses restes òssies de fauna.

En el bronze final, hi ha un augment de la població i un canvi de mentalitat per l'arribada de gent procedent de l'interior d'Europa.

Sens dubte, el canvi més important es refereix al ritus funerari, que passa de l'enterrament col·lectiu a la incineració, amb la col·locació del difunt dins d'una urna. A Santa Perpètua tenim jaciments a Can Soldevila, Florida Nord, Terra Blanca, Vinya del Rafila, Santiga, Can Banús i la Ferrussa.

L'edat de ferro és una continuació de l'etapa anterior, es continua amb la incineració i comencen a treballar un altre metall: el ferro. L'augment de la producció de metalls fa que hi hagi un comerç més intens i que els pobles tinguin cada vegada més habitants. Al nostre municipi tenim jaciments a Ca n'Oller, Timba de l'Humbert, Florida Nord, Can Filuà i la Ferrussa.

Com a característica més important de la cultura ibèrica, cal remarcar l'inici de l'escriptura. Es tracta d'un sistema propi elaborat a partir d'una barreja de diversos alfabetes, i que de moment no ha estat encara desxifrat. D'aquest pas tan important per a la nostra cultura, en tenim constància a Santa Perpètua mitjançant l'estela ibèrica.

Es tracta d'una peça de pedra de 107 x 0,52 x 0,30 m que data del segle II aC; va ser localitzada al bosc petit de Can Soldevila l'any 1939 i és sumament important, no sols al nostre poble, sinó per a Catalunya.

Fig. 2: L'estela ibèrica del segle II a.C.

Però la troballa més important és un enterrament, dels pocs que es coneixen, que pertany a la primera etapa ibèrica. Es tracta d'una sepultura datada el segle V aC, que va aparèixer en els terrenys de la Granja Solei. Van trobar-se una sèrie de peces de ceràmica tornejada i unes altres fetes a mà, juntament amb ornaments, sivelles de cinturó i armes: javelines, llances, ganivet i puntes de fletxa de bronze. Les armes del guerrer, algunes d'elles doblegades, envoltaven l'urna on estaven dipositades les cendres del difunt, d'uns 20 anys d'edat, i al voltant del qual hi havia l'aixovar personal, juntament amb gerres i plats amb aliments per al viatge cap al més enllà.

Tenim ceràmiques disperses, tres monedes trobades a Santiga, a la bòbila Bellsolà, en el Camp d'en Ventura de l'Oller i una sitja amb material ibèric a Can Vinyals.

Quan els romans desembarcaren a Empúries, començà una doble opressió: la cultural i la militar. L'assimilació de la cultura romana per part de la gent dels pobles indígenes es coneix com a romanització. A Santa Perpètua tenim restes iberoromanes a la Ferrussa i al primer moment d'ocupació de la vil·la romana trobada en el nucli antic molt a prop de l'església.

L'assimilació de la cultura romana és molt ràpida en la població ibèrica, i provocà que els costums evolucionessin molt ràpidament sense gairebé resistència per part de la població. Així doncs, es van acceptar els costums romans i es va donar pas a una colonització de la terra amb la creació de vil·les dedicades a l'agricultura, sobretot cereals i vi, que s'enviaven a Roma.

A Santa Perpètua tenim una vil·la agrícola amb cinc moments d'ocupació romana, situada en el nucli antic a prop de l'església, amb diverses estructures, com ara restes de murs, paviments, sitges, un enterrament i un pou d'aigua, que es pot veure ara just al davant, al pati del Centre Cívic El Vapor. També s'han recuperat monedes, una fíbula i molt material ceràmic com àmfores, plats, etc. Aquesta vil·la solament s'ha excavat en part i esperem que en diferents enderrocs vagin sorgint-ne més restes.

Tenim una altra vil·la, la del Camp d'en Ventura de l'Oller: aquesta és típicament industrial ja que va aparèixer amb uns porxos on es fabricaven les àmfores, tres habitacions i un passadís, a més de les trinxeres de robatori per protegir la vil·la. També hi ha una sèrie de forns de terrissa romans, dos d'ells de grans dimensions, un es pot visitar ja que està en un bon estat de conservació i figura com a

Fig. 3: Àmfores de la vil·la romana del Camp d'en Ventura de l'Oller

monument arqueològic. És de planta rectangular, està excavat en bona part en el substrat natural d'argiles, el seu *praefurnium* té una longitud de 2,3 metres i la cambra de foc té 6 metres de longitud per 3,2 metres d'amplada i consta de sis arcades fetes de maons. La graella té set rengleres d'orificis per on circulava l'aire calent necessari per a la cocció de les peces a una temperatura no inferior als 750°.

En el forn es van produir teules, àmfores per contenir vi (tipus Pascual 1 i Dressel 2-4), grans gerres d'emmagatzematge (*dolia*), etc.

Per a la fabricació de la ceràmica calia l'aportació constant d'aigua. És per això que a prop de la vil·la romana es va construir un safareig, un dipòsit d'aigua per poder amassar les argiles que s'utilitzaven en la fabricació. Creiem que l'aigua podia venir d'una font natural propera, des de la qual van construir un aqüeducte, és a dir, un sistema de túnels, canals o, en el nostre cas concret, de ponts que portessin l'aigua fins al dipòsit. De l'aqüeducte, només en resten els fonaments, que podrien ser de l'època romana; la resta és una reconstrucció posterior.

En el jaciment de Can Banús, també es va localitzar un forn de grans dimensions en l'obertura del nou traçat de la carretera de Caldes. La

troballa d'un altre forn també a les proximitats de la riera de Caldes, com els forns del jaciment del Camp d'en Ventura de l'Oller per l'altre costat de la riera de Caldes, fa pensar que la riera era l'eix vertebrador en la producció de terrissa, ja que al poble de Caldes s'han localitzat diversos forns també a prop de la mateixa riera. Ben segur que aquest forn estava vinculat dins d'una vil·la, però no ha estat localitzada; solament s'han trobat ceràmiques disperses romanes a la part alta del turó, avui dia desaparegut.

Tenim restes d'un *lacus* romà d'època tardoromana trobat al jaciment del Pla de Mogoda destinat a l'emmagatzemament de líquids, possiblement dels resultats de transformacions de produccions agrícoles. Segurament formava part d'una premsa de vi o d'oli; normalment estan associats a una vil·la amb una explotació agrària, però no ha aparegut, només van aparèixer unes quantes sitges per emmagatzemar el gra. En un primer moment de la troballa, l'any 1977, es va tornar a tapar per conservar-lo, però el jaciment, l'any 1995, havia de ser arrasat per al desdoblament de la carretera B-143. Finalment es va tornar a excavar i es va traslladar al jardí de la Granja Soldevila, on romandrà exposat fins que trobem un lloc definitiu.

La vil·la romana de Santiga està pendent d'excavar. Fa alguns anys, arran de les modificacions fetes a la cuina de la casa dels masovers (rectoria) de la parròquia de Santiga, va aparèixer una torre de guaita o de defensa del segle IX-X. Per sota, va aparèixer una cisterna o dipòsit romà. Les parets estaven recobertes amb estuc vermellós i en el fons d'aquest dipòsit es localitzava una *dolia* de petites dimensions aixafada, però completa. Fora del recinte de la torre van ser localitzades més parets que van en diferents direccions i algunes cap a l'església; també es pot veure una canalització romana. Aquest espai del jaciment es pot visitar, ja que s'ha habilitat amb format de petit museu, i es pot veure algunes de les restes trobades en l'excavació, com dos molins romans, la *dolia*, ceràmica romana i d'altres èpoques; també troballes dins de la zona, com una premsa de vi moderna, fragments de l'era paleocristiana trobats a l'entorn de l'actual cementiri, una sèrie d'estris d'animals, eines del camp, etc. Aquest espai s'ha anomenat sala de troballes Fermí Vinyals i n'és propietària la parròquia. Esperem que algun dia es facin les intervencions arqueològiques del jaciment com també de l'església, perquè el jaciment promet bons resultats.

A Santa Perpètua, a part de les ja descrites anteriorment, tenim troballes romanes a molts indrets:

La Torre del Rector, amb moltes restes de materials superficials, alguna sitja i un abocador amb gran quantitat de teules romanes. El jaciment va ser destruït en construir-se un polígon industrial.

A Santiga tenim alguns indrets amb material superficial i una sitja i a la Vinya dels Castells, ceràmica comuna i pesos de teler.

La Ferrussa probablement és o era el jaciment més important de la vall de Santiga. Es van fer una sèrie de rases per construir el centre de recuperació de fauna, que depenia d'Icna i actualment de la Generalitat. En aquestes valls, rases o replenaments de marges, anaven apareixent restes arqueològiques de diverses èpoques, entre elles la romana, amb peces realment importants. També, els membres del Grup Pro Arqueologia, en veure realment la gran quantitat de restes que apareixien fent les rases, es van animar a fer algunes cates de prospecció abans que quedés definitivament tancat, que van donar un gran resultat de dades i materials. Més endavant es construïren edificis sense cap mena de control dins del recinte, que ben segur van destruir part d'aquest important jaciment. Els materials es poden veure al museu.

A Can Soldevila es va localitzar tan sols una sitja d'emmagatzematge romana amb poc material ceràmic, juntament amb teules.

Mogoda: aquest jaciment és una mica especial; està situat dins la llera de la riera de Caldes. Dragant sorres a uns cent metres de la riera actual i a uns sis metres de nivell del subsòl i per dessota del nivell de l'aigua, varen ser extrets testimonis de teules romanes, *dòliums* i uns colls d'àmfores nord-africanes. És possible pensar en un comerç d'importació que feia servir la riera de Caldes com a accés.

En el jaciment de Can Vinyals també tenim unes sitges romanes, la majoria d'elles es van localitzar molt arrasades i amb material ceràmic.

La Torre de les Serps és un jaciment molt proper i situat a la mateixa serra del Camp d'en Ventura de l'Oller; llaurant pels camps sorti material ceràmic dispers, però no s'hi ha fet mai cap intervenció.

La Timba de l'Humbert també està situada a la mateixa serra, però més a prop de la població on es va localitzar ceràmica romana en la construcció d'una fàbrica. Després de diverses denúncies per construir sense llicència d'obra i en zona protegida arqueològicament, quan es van parar definitivament les obres, ja havia desaparegut la possible resta arqueològica.

En el jaciment de Can Vinyalets van ser localitzats 59 fons de sitja i tres grans retalls irregulars de grans dimensions. És el jaciment amb

més sitges trobat a Santa Perpètua, però no totes de la mateixa època (la majoria són d'època tardoromana i les altres, medievals).

Can Maiol - Can Lloberes és una zona amb material arqueològic dispers i recollit superficialment.

En el nucli antic de Santa Perpètua tenim diversos punts de localitzacions de troballes romanes que feien sospitar que hi havia per aquesta zona una vil·la romana, que per fi ha aparegut en el jaciment de la Tenda. Aquests vestigis són un enterrament romà al carrer d'Anselm Clavé, unes sitges romanes amb poc material i alguna teula. La intervenció arqueològica feta pel Grup Pro Arqueologia en l'absis de l'església dona en un estrat inferior material romà com restes d'estuc i ceràmica. També tenim unes restes d'un possible forn però aquest és una possibilitat, perquè està localitzat, però no s'ha excavat, només tenim algunes restes d'una rasa que es va fer a prop. També s'han localitzat en aquesta zona dues monedes romanes, una d'elles ben conservada. No obstant això, no sabem si aquestes restes aparegudes podrien estar relacionades amb la vil·la recentment descoberta. Esperem que algun dia puguem fer un estudi de conjunt, però encara falta treure a la llum més restes.

Ca n'Humet de Dalt és un jaciment de la mateixa zona de Can Vinyals però en el terme de Polinyà. Va ser descobert pels membres del Grup Pro Arqueologia i més endavant excavat pel museu de Sabadell. En aquest jaciment es van localitzar dues tombes romanes amb teules i una estructura irregular amb material ceràmic.

Època medieval: la influència romana al nostre país s'havia exercit tan sòlidament que les invasions bàrbares i l'establiment d'un poble germànic, el visigot, no sols no varen trencar totalment el curs de la romanització, sinó que en molts aspectes varen continuar-lo. Per tant, el poble va continuar amb les seves tradicions i cultures.

Els àrabs arriben a la península el segle VII. No és una invasió pacífica; Barcelona és conquerida el 801 i fins l'any 811, perquè els francs varen establir la frontera al sud de Barcelona. Però hi ha una data molt assenyalada per la història del nostre país, la del 985, quan Almanzor va destruir, saquejar i incendiar Barcelona. La gran majoria de documentació es va perdre i, per tant, una gran part de la nostra història escrita.

Restes arqueològiques d'aquest moment són unes creus de pedra d'una sola peça cada una, trobades al dessota de la teulada del segle XII de la nostra església, que tenen una cronologia dels segles IV-V una, i l'altra del V-VII.

Cal destacar també la troballa d'una ara paleocristiana dels segles IV - V de marbre blanc de forma rectangular amb unes mides de 65 x 52 x 7 cm que consta de quatre fragments, tots ells trobats a l'entorn de l'actual cementiri de Santiga. Podria pertànyer a la primitiva església de Santiga. L'ara té moltes inscripcions de diferents moments i alguna modificació posterior.

Tenim jaciments amb sitges medievals en diversos indrets de la població. No sempre la cronologia és gaire clara o precisa, però a la nostra població tenim vestigis de totes elles, que són dels diferents moments medievals: tardoromanes, visigodes, tardoromanes – alt, medievals, alt medievals, baix medievals.

Passem a una petita descripció dels jaciments del nostre municipi.

Can Bernades. S'hi va localitzar una sitja amb abundant material ceràmic. Cal destacar una olla sencera, part d'una paella de ferro, etc. cronològicament de finals dels segles V i VI.

Pla de Mogoda. També hi obtenim una sitja amb material ceràmic dels segles VI i VII.

Jaciment de Can Vinyalets. Descrit en l'etapa anterior com d'època tardoromana; de les nombroses sitges, algunes d'elles eren alt medievals dels segles VI–VII, VII–IX, VIII–XI. Les tres estructures retallades amb forma irregular i de grans dimensions podrien haver estat destinades a l'hàbitat o refugi, amb una ocupació possiblement puntual. També s'hi van localitzar les restes d'un petit forn excavat al nivell d'argiles naturals, del qual no es pot concretar la cronologia exacta.

Terra Blanca, Can Banús, Santiga. També hi apareixen sitges d'emmagatzematge de gra amb una cronologia dels segles X i XI.

Nucli antic de Santa Perpètua. Hi han aparegut sitges en diferents indrets. En el solar núm. 9 del carrer de Sant Ramon es localitzaren sis sitges d'una cronologia entre els segles XI i XII, uns retalls i murs amb material ceràmic dels segles XII–XIII. També van aparèixer sitges en un solar de la plaça de Francesc Macià dels segles XI–XII i cal destacar el jaciment de la vil·la romana descrit en el moment anterior amb cinc fases d'ocupació romana. També hauríem d'afegir dos moments d'ocupació: una alt medieval dels segles XI–XIII, amb un important conjunt de 14 sitges, una fossa i una tomba, en la qual la persona enterrada tenia dues petxines dipositades sobre el pit. Les sitges eren de gran capacitat i de dimensions considera-

bles, algunes d'elles arribaven a tallar murs d'època romana. Cal destacar també la important quantitat de ceràmica recuperada del seu interior. L'altre moment d'ocupació és baix medieval, entre els segles XIV–XV i s'hi localitzen cinc murs.

La Florida. S'hi va localitzar una troballa d'un sarcòfag, amb un enterrament d'una criatura; no podem concretar exactament el segle exacte, però sí que és medieval. El curiós d'aquesta resta és que es va localitzar justament al costat de l'enterrament col·lectiu de la Florida del moment del neolític final. Fa suposar i pensar moltes coses, en si és casualitat o no la coincidència dels dos moments d'enterrament tan junts. També tenim un pergamí que ens parla dels límits d'unes terres que limiten amb el coll del sepulcre. Alguns anys més tard apareix l'esmentat sarcòfag, aproximadament en el lloc on es fa referència en el pergamí. També fa pensar si es veia o, al contrari, si tothom era coneixedor de la seva existència o no, però si fa de límit d'unes terres havia de ser important. Fa rumiar moltes suposicions.

El Forn de les Minete. És un forn del qual no es pot concretar exactament l'època, però per les seves característiques de grans dimensions i pel fet que la graella està suportada per una columna central amb uns grans orificis per on circulava l'aire calent, el podem situar en una cronologia medieval.

Església de Santa Perpètua. El Grup Pro Arqueologia i Història va fer una intervenció arqueològica en l'absis, motivada pel coneixement, a través d'uns testaments sacramentals fets a l'església, del fet que dins l'església se'n conservava una altra i que, lògicament, aquesta havia de ser més antiga. Es trobà un farciment de restes de construcció antigues i també algunes restes arqueològiques (monedes del segle XIII fins al segle XVIII) i algun enterrament. Una vegada arribat al final, hi apareixen restes romanes, però no es van aconseguir els fruits esperats. Per això es va abandonar, fins uns anys més tard, en què per casualitat hi va haver un despreniment de runa i va aparèixer un absis d'una església més antiga, actualment per excavar.

Santiga. Tenim una torre de guaita o de defensa del segle IX–X sobre el jaciment romà. El subsòl de l'església segurament ens guarda moltes sorpreses, ja que l'ara abans descrita fa suposar una església anterior.

La Ferrussa. La Ferrussa o la Torreferrussa, com també se l'anomena, té un passat medieval important, plasmat en l'edifici d'una casa

pairal amb una torre de vigia. No totes les masies medievals tenien torre, sinó només aquelles amb una certa importància feudal. En època medieval rebia el nom de Canàlies. D'aquesta època quedà la torre, que té unes parets d'1,85 cm de gruix, amb una cronologia del segle X. Fa poc s'ha fet una intervenció arqueològica a l'edifici actual, per reformes, i ha donat a llum els fossars de la torre i unes sitges medievals amb una cronologia semblant.

Castell de Mogoda i castell de Santiga. A part de les esglésies de Santa Perpètua i de Santiga del segle XI tenim el conjunt del castell de Mogoda dels segles XII i XV i el castell de Santiga, amb un escut datat del segle XVII, ja en època moderna.

També en època moderna cal destacar algunes de les masies més emblemàtiques d'aquest moment: Can Banús, Ca n'Oller, Can Sabau, Can Xiol, del segle XV, i Can Colomer i la Torre del Rector, del segle XVI.

Pel que fa a la part de la història escrita, fem una petita descripció dels documents o fets més remarcables:

- El document més antic que es coneix de Santiga és del 25 de març de 983 i ens parla de Santa Maria Antiga. (L'any 1847 el nucli de Santiga fou incorporat a Santa Perpètua).
- El document més antic que es coneix que ens parla de Mogoda és de l'any 990.
- La primera demarcació coneguda del terme de Mogoda és de l'any 998 i ja s'hi esmenta l'església de Santa Perpètua.
- A l'any 1060 se'ns posa de manifest que l'església de Mogoda era anomenada Santa Perpètua.
- Arribats a l'any 1063, trobem referència evident d'una església de Santa Perpètua anterior a l'actual (l'absis de l'antiga església va ser descobert l'any 1984, sota mateix de l'altar major del temple parroquial de Santa Perpètua).
- L'any 1075 se'ns diu que a l'altar de Sant Joan de l'església de Santa Perpètua de Mogoda hi va ser jurat un testament sacramental.
- L'església de Santa Perpètua va ser consagrada l'any 1178.

En aquest escrit descriptiu, hem fet un petit resum del gran nombre de jaciments i troballes localitzades en el nostre terme municipal. A Santa Perpètua podem explicar àmpliament l'evolució de l'home per totes les fases d'evolució, de la prehistòria als nostres dies. No hem

de ser una excepció amb riquesa arqueològica dins i fora del Vallès, però si mirem els museus del nostre entorn més proper, som una excepció pel que fa a troballes i restes recuperades. No tenim gaires coses espectaculars, però sí d'importants. En el fons, no hi fa res, el que importa és explicar la nostra història i ser part de la història dels altres.

Tot això ha estat possible perquè a Santa Perpètua de Mogoda, des de fa molts anys, hi ha hagut una sèrie de persones amants, primer del seu poble, i després, amb afició i passió, tant per l'arqueologia com per la història.

El Grup Pro Arqueologia i Història de Santa Perpètua de Mogoda neix com a entitat i és fundada a principis de l'any 1969 per Fermí Vinyals i Joan Morral, que, des d'aleshores i juntament amb una considerable quantitat d'amants de l'arqueologia, han tret a la llum la història de Santa Perpètua.

La primera activitat del Grup va ser recopilar tota la informació que es coneixia en aquells moments i alguna petita troballa superficial ja localitzada. Aquí va néixer la idea de fer la primera exposició arqueològica de Santa Perpètua i va ser l'inici per part del Grup i amb la forta implicació en aquells moments de l'Ajuntament i del seu alcalde, Paco Bernades, de crear un petit museu. Aquesta exposició, tal com deia el seu nom en aquell temps (*Exposición de arqueología y arte antiguo de Santa Perpetua*), fou inaugurada el setembre de l'any 1969, per la Festa Major. Ja es veia quina voldria ser la idea i els objectius que tenien els membres del Grup de la tasca a fer. A part de la recuperació de material arqueològic, també era important recopilar la part etnològica d'eines i oficis de la població i investigar la part escrita, ja que aleshores no en sabíem gairebé res.

En aquella exposició també es podien veure unes fotografies del primer museu de Santa Perpètua vinculat a la parròquia i que va ser destruït l'any 1936, fet que va suposar perdre una part molt important de patrimoni i objectes religiosos.

Per tant, el Grup va ser el fundador de l'actual museu, primer com a museu amb poc material arqueològic, però amb ganes que la gent donés peces i eines per fer un museu dels oficis vinculat al que era el poble agrícola d'aquells moments, ja que algun dia tot canviaria i no es podia perdre. La gent va respondre molt bé: de seguida es van recopilar moltes eines i la sala de museu al costat de l'església es va fer petita molt ràpidament. Si en aquells moments haguéssim tingut

un museu més gran podríem haver recuperat moltes eines més. Al cap dels anys el museu anava creixent amb material arqueològic i anava arraconant el material etnològic cap al magatzem, fins que un dia es determinà que, pel que fet que com a museu arqueològic teníem més importància i a causa de l'espai limitat de què disposàvem, es guardés definitivament tot el material etnològic al magatzem, on és avui encara.

L'abril de 1999 s'inaugura el nou museu municipal situat a l'espai cultural La Granja. A partir d'aquí, el Grup deixa de portar el museu i agafa el relleu l'Ajuntament, que n'és el propietari. L'entrada al museu és gratuïta i és obert al públic el dijous i divendres de 6 a 2/4 de 9, els dissabtes d'11 a 2/4 de 2 i els diumenges de 12 a 2. L'últim diumenge de cada mes, el Grup d'Arqueologia hi fa les explicacions del museu, que recomanem, ja que són imprescindibles per a conèixer i comprendre l'entorn prehistòric del Vallès.

Durant aquests anys, el Grup sempre ha anat evolucionant i adaptant-se als nous moments. Volem donar les gràcies a molts arqueòlegs que ens han ajudat en la tasca d'anar canviant cap a nous temps i maneres diferents d'entendre i fer arqueologia.

Durant aquest procés hem passat diverses situacions (no cal entrar en detall), però sí que hem intentat sempre fer la tasca el millor possible amb els mitjans i el temps de què disposàvem i així ho continuem fent en l'actualitat.

Esmentem el que hem aconseguit durant tots aquests anys els membres del Grup, a part del tema arqueològic i de protecció del patrimoni. No ho hem fet sols i sempre hem tingut el suport de l'Ajuntament, el museu arqueològic en el seu temps i, ara, de la Generalitat.

Els membres del Grup, tal com diu el seu nom, es van dividir la tasca amb la història i l'arqueologia.

Amb la història va treballar-hi el nostre historiador local, Fermí Vinyals, que va escriure publicacions diverses, entre les quals destaquem les més importants:

- *L'estudi crític de la paraula Moguda, com a terminació del nom del poble de Santa Perpètua*, publicat el mes de setembre de 1973 i mercès al qual la nostra localitat canvià el seu nom oficial.
- El llibre *Preliminars de la Història de Santa Perpètua de Mogoda i Santiga*, 1978.
- *Notes de la història de Santiga, petit poble del Vallès*, 1984.

- *Història de Santa Perpètua de Mogoda des de la Prehistòria als primers anys del segle XX.*
- *Assemblea intercomarcal d'estudiosos de l'any 1987.*
- Promotor de la commemoració del VIII centenari de la consagració de l'església romànica de Santa Perpètua de Mogoda amb la seva restauració. 21 de novembre de 1978.
- Promotor del mil·lenari de l'església de Santa Maria Antiga amb la seva restauració l'any 1983.

Els altres membres sempre van col·laborar amb el Fermí en la seva tasca i es van dedicar més a l'arqueologia.

- Portar i difondre el museu i salvaguardar el tema arqueològic i la seva difusió.
- La publicació de la revista *Fulls d'Arqueologia i Història de Santa Perpètua de Mogoda*, 1982.
- Publicació de la *Guia Arqueològica del Museu Municipal de Santa Perpètua de Mogoda*, 1993.
- Publicació d'articles, conjuntament amb arqueòlegs, a revistes d'àmbit nacional, com l'*Ampuries*, núm. 44, 1982.
- Revista *Informació Arqueològica*, 1982.
- Aproximació al coneixement del món rural romà al Vallès Occidental, 1988.
- Vam aconseguir l'aprovació del Pla especial de protecció del patrimoni arqueològic el 18 de desembre 1996.

En l'actualitat, el Grup és soci fundador del Centre de Recerques i Estudis Mogoda de Santa Perpètua de Mogoda i col·laborador en la nova entitat que ens donarà una perspectiva nova.

El Grup també es dedica a la investigació i recuperació històrica: com l'estudi de les mines d'aigua, i la catalogació i estudi dels pous d'aigua situats a la Vinya per aconseguir poder-ne protegir i conservar alguns.

Continuem la vigilància del nostre patrimoni, fins que el museu assumeixi aquesta tasca i esperem que aviat tinguem el museu reconegut, amb la nova llei de la Generalitat de Catalunya (ara tenim una sala d'exposició temporal). Esperem que algun dia tinguem el museu que el poble es mereix i puguem contemplar totes les perspectives que en el seu dia ens vàrem fixar. Per això fa falta que els polítics i la gent defineixi quin tipus de museu volen els ciutadans de Santa Perpètua de Mogoda.